

Ett ovanligt studentrum i ett hus med historia

Början på min anställning vid Lunds universitets arkiv sammanföll med en stor organisatorisk förändring inom Humanistiska fakulteten. En rad små, enskilda språkinstitutioner skulle läggas ned och i stället återuppstå i en ny storinstitution: Språk- och litteraturcentrum, förkortat SOL. Och inför detta skulle alla de berörda gamla institutionernas arkiv avslutas och samlas in. Därigenom kom min första vår i universitetets tjänst att i stor utsträckning att tillbringas i en rad av intressanta källare, vindar, prång och skrubbar i allehanda mer än hundraåriga villor i Professorsstaden, ty där hade många av dessa språkämnar dittills haft sina hemvister.

En av dessa var Institutionen för Öst- och Centraleuropastudier. Här fick jag

bland annat komma upp på vinden och för första gången själv se något jag tidigare bara hört talas om. Längst bort på den stora, i övrigt oinredda, vinden fanns en liten minilägenhet: ett rum med väggfast bokhylla och en sovalkov. Här hade en gång i tiden äldste sonen i den familj som ursprungligen byggt huset haft sitt studentboende – allt beläget på ett betryggande avstånd från trappan till våningarna under, så att den unge mannen i god tid kunde höra ljudet av annalkande steg och därvid smussla undan vad en ung man nu kunde tänkas ha att smussla undan. Hans namn var Sten Broman, sedermera kompositör, musikkritiker och folkkär TV-personlighet.

Lundaprofilen Broman var faktiskt född i Uppsala. Båda föräldrarna var dock skåningar och så fort pappa Broman – som hette Ivar i förnamn och var alumn från Lunds universitets medicinska fakultet – hade kunnat få en tjänst vid sitt gamla universitet – som professor i anatomi – flyttade han och familjen dit. De första åren i Lund bodde man i en lägenhet på Bredgatan, men när lille Sten var i femårsåldern såg han en kväll sina föräldrar sitta och betrakta vad som framstod som ett leksakshus. Det var i själva verket en tredimensionell och öppningsbar liten pappersmodell av den villa pappa Broman planerade att uppföra för sin familj.

Pappa Ivar nöjde sig nu inte bara med att göra pappmodeller. Den mångfrestande anatomi-professorn var i praktiken själv arkitekten bakom sin nya bostad. Ja, åtminstone delvis fick han även agera som dess byggmästare. Detta i vart fall om man får tro sonen Sten:

Jag kommer ihåg att byggmästaren en gång kom fram till pappa och sa att där var en ritning som inte kunde omsättas i praktiken. Det nordvästra hörnet hade en skarp kant i andra våningen men skulle med en elegant inbuktning övergå till rundvålvning i första våningen för där skulle sitta ett hörnfönster som skulle ge mamma lius över noterna på flyveln i den stora hallen

mamma jag över hötarna på ryggen i den stora hallen.

– Kan ni inte göra det? sa pappa. Ge mig en murslev så skal jag visa er hur det ska va.

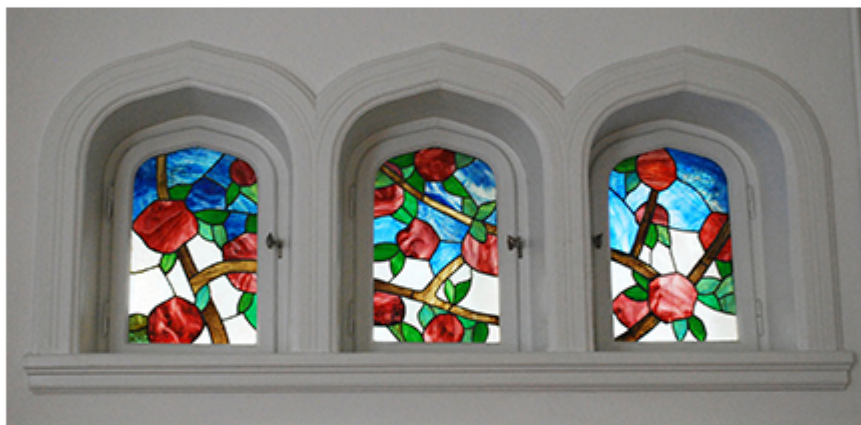
Och sannerligen: inom en halvtimme hade han murat den knepiga övergången från skarpt till runt hörn.

Historien skvallrar om mer än Ivar Bromans mångkunnighet. Just att det försvårande fönstret var placerat där var av en viss anledning – fru Bromans pianospel – är talande för hur nyskapande den bromanska villan var. Tidigare hade oftast kraven på regelbundenhet i den yttre fasaden fått styra husens inre, men Broman gjorde tvärtom: exteriören och fönsterplaceringarna fick följa de inre rummets krav och funktion, vilket ger huset en charmerande oregelbundenhet. I gengäld ser dock andra detaljer till att det finns en tydlig konsekvens i arkitekturen. Ett av dessa är bruket av så kallade Tudorbågar, alltså spetsigt utformade dörr- och fönsterbågar inspirerade av brittisk 1500-arkitektur. På det hela taget stack Bromans hus genom sin tydligt engelskinspirerade stil av mot de övriga, mer traditionella professorsvillor som uppfördes däromkring åren närmast före och efter.

En annan återkommande detalj är den som har givit huset dess namn: Rosenvillan. Rosor möter nämligen betraktaren såväl i form av smidesjärnsutsmyckningar på grind och dörr som i glasmålningar, snidade mönster i träpartier och som stuckaturutsmyckning på husets entrégavel. Ätminstone den sistnämnda är troligen Ivar Bromans eget verk. Professorn kunde nämligen inte bara mura utan även skulptera.

Två mer påtagliga bevis på Bromans talanger som reliefkonstnär finns i husets bottenvåning. Ett sitter över den öppna spisen i den stora entréhallen. Den visar ett par slags "felande länkar" eller apmänniskor – en man och en kvinna – och bär devisen Parentes hominis: människans föräldrar. Mindre i formatet men mer spektakulär är dock den stuckatur professor Broman valde att sätta i taket på sitt eget kombinerade bibliotek och arbetsrum. Vid första påseende kan den närmast se ut som en sol, men i själva verket visar den en mänsklig äggcell omgiven av en strålkranz av spermier! Sonen Sten har berättat att även om en del av de samtida lundaborna ansåg denna avbildning alltför "ekivok" så var det åtskilliga besökare i huset som litet diskret frågade honom om han möjligen kunde förevisa pappas arbetsrum...

Familjen Broman kunde flytta in i sitt nya hus 1908. Uppförandet hade säkert inte varit billigt även om Ivar gjort mycket av arbetet själv, men trots det förmådde familjen att några år senare även uppföra ett sommarhus utanför Åhus. Det som däremot skulle innebära en svår knäck för familjens ekonomi var en av Stens yngre bröder, Erik Broman. Han drabbades av en svårdiagnosticerad sjukdom som gjorde honom förlamad i benen och fick honom att sakta tyna bort. Under de tre år hans sjukdom varade kostade föräldrarna på honom den bästa vård som gick att uppbringa och det gjorde stora hål i plånboken. För att täcka kostnaderna började pappa Ivar utöva en omfattande populärvetenskaplig författar- och föreläsningsverksamhet, och så länge han även hade sin tjänst som professor höll familjen sig flytande. Efter faderns pension blev den ekonomiska situationen dock akut.

Hjälpen kom i form av en kanske något oväntat välgörare: en hotelldirektör från Stockholm vid namn Hjalmar Tornblad. Denne var själv en gammal alumn från Lund; hade läst botanik men fått avbryta studierna av ekonomiska skäl. Nu var han dock en förmögen pamp i hotell- och restaurangbranschen, och av en slump hade han råkat träffa Ivar Broman på en middag i Stockholm. Vänskap hade uppstått och ett resultat blev att Tornblad följde med Broman på en kombinerad safari- och forskningsresa till Afrika samma år. Ett av resans syften var att utvidga den samling av embryologiska preparat som Broman byggt upp, och det var också dessa preparat som blev nyckeln till att rädda familjen

Broman ur den ekonomiska knipan. Två år senare valde nämligen Tornblad och hans hustru Karin att göra en stor donation till Lunds universitet: för tiden oerhörda 100.000 kronor som skulle gå till uppförandet av ett "institut för jämförande embryologi". Här skulle Bromans samlingar kunna rymmas och vara underlag för fortsatt forskning, men inte bara det. Enligt gåvobrevet gavs Ivar Broman nämligen rätt att "oberoende av inträdd pensionsålder [...] vara det nya institutets föreståndare" och därvid "hava rätt att använda en i institutionsbyggnadens andra våning inredd tjänstebostad".

Vad hände då med Rosenvillan? Jo, även för denna kom Tornblad till hjälp. Genom hans (men även kommunens) ekonomiska bistånd kunde fastigheten övertas av Svenska Turistföreningen, vilken under några år sökt en mer permanent lokal för ett vandrarhem i Lund. 1936 kunde huset tas i bruk för det nya syftet – bland annat med makarna Broman som hedersgäster vid invigningen. Vandrarhemsverksamheten fortgick till omkring 1960, men på vägen dit hade huset också temporärt fungerat som flyktingförläggning under andra världskriget.

Med tiden kom det hus där den unge Sten Broman en gång haft sitt avskärmade studentrum att hamna i universitetets ägo. Och inte bara det: under 1960-talet förvärvade universitet en hel rad av de gamla villorna längs Finngatan. Som dessa dock ansågs vara "föga rationella institutionslokaler" planerade man i tidens anda att riva dem alla. I stället skulle ett pärlband av nya, likformiga och sammanlänkade institutionsbyggnader kallade "Tåget" uppföras. Så blev det nu lyckligtvis inte, och Rosenvillan fick i stället leva kvar som "föga rationell" institutionslokal. Främst var det Slaviska institutionen som från 1969 höll till i lokalerna, men även Pedagogiska institutionen hade här under en tid ett "pedagogiskt laboratorium" (en tidigare student vid den senare institutionen har i förtroende berättat för artikelförfattaren hur han och en kurskamrat efter en karneval på 1960-talet gjorde en nattlig räd till byggnaden och målade smidesrosorna på grinden med röd färg!).

Slaviska institutionen förvandlades med tiden till Institutionen för Öst- och Centraleuropastudier och det var alltså under dess utflyttning ur huset jag första gången fick tillfälle att bese lokalerna. Men vad skulle nu hända med dem? Ägandet hade under institutionstiden övergått från universitetet till det statliga fastighetsbolaget Akademiska hus, och där bestämde man helt enkelt att försöka sälja flera av de villor som nu stod tomma efter invigningen av SOL-centrum. I några fall lyckades detta men inte i alla, och bland annat Rosenvillan förblev osåld i nära fyra år. I stället har Akademiska hus satsat på att varsamt renovera lokalerna och hyra ut dem som kontor till olika företag. För närvarande sitter där en firma som arbetar med olika tekniska lösningar för e-lärande, bland annat i samarbete med Lunds universitet. Det gamla professorshemmet med det originella studentrummet får alltså fortfarande sägas utgöra en akademisk miljö. Och en vacker sådan!

Text & foto:
Fredrik Tersmeden
Arkivarie vid Universitetsarkivet

Läs mer:
Sten Broman: Upplevelser av 1900-talet – Första kvartsseket (Stockholm 1983)
Bevaringsprogram – Lund utanför vallarna, del I (Lund 1991)
Om Tornbladainstitutet på [Kulturportal Lund](#)

Läs också

[10 saker du inte visste om Jesus](#)
[Fråga professorn: Islamiska Staten](#)
[Alumna Therese Eklund från Industridesign fixar leksakerna till barnen](#)
[Hemlighetsmakeri bakom Sverigebutik i Portland](#)
[Vi behöver din kärlekshistoria](#)
[Vinn fina julklappar](#)

December 2015